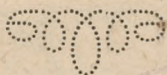

H. 11. 589.

Meie kandvamad ideed

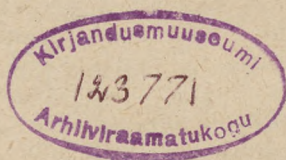
EESKAVA

Tallinn, 1930

Eestimaa Trükikoja Aktsia Selts

1930:1973.

Kultuur-sotsiaalne Ühing „Radikaal“.

Eessõna.

Kultuur-sotsiaalne ühing „Radikaal“ on asunud radikaal-demokraatliku ilmavaate levitamisele. Kuna viimaste aastate jooksul on meie kultuurilises kui ka majandus-sotsiaalses elus suurt tagasikiskuvat meeleolu märgata — milleks on ühinenud politiliste parem- ja keskera-kondade mõtete kandjad ja võimu teostajad — siis on meie arvates viimane aeg päästa radikaalne kultuurpolitiline mõtlemisviis teda ähvardavast kadumisest. Siia mõtteilma kuuluvad kodanikud ei ole palju aastaid omale enam leidnud kohta, kuhu liituda, jäädes erapooletuks või ühinedes olude sunnil mõne olemasoleva äärmise erakonnaga. Kahe äärmuse tugevnemine paremalt ja pahemalt poolt ei ole aga riikliselt mitte soovita-
v.

Kuna Eesti Vabariigi alguses radikaalne ollus kaldus tööerakonna ja sotsialistide rida-desse, leides siin oma kultuurilise ja sotsiaalse paleuste väljendamist — siis ei olnud ka tarvidust mõne teise organisatsiooni järele. Et aga tööerakond juba hulk aastaid on ikka enam ja enam kaldunud paremale poole oma nõud-miste, tegeliku selgrootu olupolitika ja taktika tõttu, siis on ta laiades rahvahulkades poole-hoiu ja — mis veel halvem, — usu ja lugu-pidamise enda vastu kaotanud. Teiselt poolt pole suutnud ka rahuldada sotsialistlik erakond ja mõtteilm laialisi rahvahulke.

Kuritarvituste ja korrupsiooni olemasolu, mis alati suurbodanlust paljastanud tema välja-
kurnamise püüetes, peab leidma radikaalselt
mõtlevais, pahempoolsetes kodanikkudes a u -
s a t e ja j u l g e t e kodanikkude rühma, kes
võitlevad väärnähtustega.

Meie kandvamad ideed ühelt poolt ja, tei-
seks, eeskava, mis on nähtud esialgse ka-
v a n d i n a , võivad aluseks olla esialgu laie-
maks organiseerimistööks — näidates, mida
meie soovime. Kui oleme omavahel kokku lep-
pinud ja jõudu kogunud, võime asuda raske-
mate ja reaalseste ülesannete juure.

Algatajad.

Meie kandvamad ideed.

Põhikirja 1. punkti kohaselt on meie sihiks edendada radikaal-demokraatlikku ilmavaadet. Praeguse ühiskonna arendamise aluseks ei saa olla liberaalsuse põhimõtted, mis lubavad asjadel areneda omapead („laissez faire, laisser passer”), vaid riik peab segama end samm-sammult ikka enam üksikute inimeste ja rühmituste tegevuse vahele, korraldades vahekordi mitte üksi enam niivõrd administratiiv-politiliselt, kui ka üksikasjaliselt majanduslikkude huvide alal.

Palgavõitlus, elukallidus ja turuhinnad, kõikide ühiskonna rühmituste heaolek, haridus, kool j. n. e. peavad lahendatama mitte ainult riigi vahelesegamisel või abil, vaid ka riiklikul algatusel. See on seda enam tarvilik, et praegusel ajal majandusliste organisatsioonide võim end samm-sammult ikka tugevamini poliitilises elus maksma paneb. Ühistunne, solidarism kui looduse loomulik seadus olgu juhtivaks põhimõtteks. Radikaalsed sotsiaal-seadused, majandus-demokraatia, nõrgema kaitse, isikuvabadus, vaesemate rahvakihtide majandusliku, kultuurilise ja õigusliku seisukorra kiire parandamine j. n. e. on alad, kus igal kodanikul õigus on nõuda, et riik korraldavalt vahele astuks sotsiaalse õigluse maksmapanemiseks ja algataks uusi korraldusi. Riik oma-

korda on kohustatud seda tegema. Sellega asume majanduspoliitiliselt riikliku sotsialismi ja solidarismi alusel. Kuid individuaalne areng ja algatus eriti ühiskondlikes huvides peab samuti leidma sihikindlat tunnustamist.

Tunnistades arengu vormidena praeguse seltskonna korra aluseid, nagu eraomandus, perekond, isikuvabadus j. n. e., loeme aga siiski tarviliseks ettevõtta järk-järgult ja julgelt muudatusi ja täiendusi Eesti maksvas demokraatlikus korras. Selle juures on esimeseks ja peamiseks sihiks hävitada igasugused kuritarvitused (korruptsioon) ja kurnamine, mis praegu käimas ja ikka rohkem hoogu võtab majanduslike ringkondade, väljamaa kapitali ja majanduslikult tugevamate suurpõllumeeste poolt, millele parempoolsed valitsused kui ka Eesti omad vanemad tegelased seni truult kaasa on aidanud. Sarnast seisukorda põhjalikult muutvad uuendused tulevad viia läbi kohe, mitte aga revolutsiooniga, mis kutsub välja terrori ja diktatuuri, vaid evolutsioonilisel teel.

Sellega asume tegelikkudes võitlusviisides eestkätt evolutsiooni ja demokraatia alusel.

Pooldades põhimõtteliselt eraomandust, sarnases mahtaabis, mis eksploateerimist ei võimalda, on meie eriline ülesanne tõsta väiksete eraomanikkude arvu, selleks ülesharides uudismaid ja kaotades viimase võimaluseni suurtalud ning suurmaapidamised, milleks tuleb maksma panna riigi ostu-eesõigus, söötismaade ja laokilolevate talude harimisele võtmine, lasteta isikute pärandusõiguse muutmine j. n. e.

Tööstuses tuleb majandus-demokraatia kaudu kaotada palgatöö väljakurnamise

kujul või otstarbel, nagu kadus kord orjapidamine ja pärisorjus. Selleks tuleb töölistele võimaldada osavõtt tööstuse juhtimisest, osasaamine kasudest ja ettevõtte osanikuks saamine. Ühtlasi tuleb edendada tööliste produtseerijate ühisettevõtteid (töökodasid). Samuti tuleb käsitöö ja väiketööstuse aladel pöörata suuremat tähelepanu nende toetamisele ja arendamisele. Et hoida ära laiaulatuslikku väljakurnamist mõnede üksikute poolt, tulevad võtta need ettevõtted, mis eriti ainete produtseerimisel laiemate hulkade teenistuses ja mis oma iseloomu poolest selleks sündsad, riigi või omavalitsuste kätte, nagu seda on praegu post, telegraaf-telefon, raudteed, põlevkivitööstus j. n. e. Sellega pooldame täiel määral võimalikke kommunistiseerimise ja riigistamise püüdeid. Majanduselus, eriti aga tööstuses, tuleb üldsuse huvides maksma panna võimalikult pea ratsionaliseerimine.

Asudes ühistunde — solidarismi — alusel, ei saa meie pooldada klassivõitluse põhimõtet täiel määral, vähemalt mitte selle üldistamist seltskondliku korra, ajaloo edenemise, kooli pedagogika ja kõikide elunähtuste korraldamise ja seletamise ainukesena. Ainult tööstuse tööliklass kuuluks enam-vähem kindla klassi mõiste alla, keda ettevõtjad kurnajad tõesti võivad välja kurnata.

Kuhu klassi täpselt kuuluvad aga vabaharilased, ametnikud, käsitöölised, talunikud, õpetajad, ajakirjanikud jne. jne., keda kokku on vähemalt $\frac{2}{3}$ Eesti rahvast?

Mitte vihavaenu õhutamine üksikute rahva rühmituste vahel, millised on kujunenud ühiskonnas aegade jooksul töö-jaotuse tõttu, ei ole meie siht, vaid ühistunde, solidarismi kasvatamine rahva kui ühispere liikmete ja

rühmade vahel. Praegu väga laialdaselt ette-
tulev suurte rahvakihtide, eriti tööliklassi ja
teenijate väljakurnamine mõnede tuhandete või
isegi sadade isikute poolt peab kaotatama radi-
kaalsete reformide teel sotsiaalse õig-
luse ja väikeeraomanduse kaudu,
võimalikult riiklikul algatusel.
Selle juures olgu alati püüdmiseks, et kõrge-
andelise väärtusega kodanikud eriti silmas pee-
taks, kuulugu nad kuhu klassi tahes.

Väikerahva liikmetena pooldame meie rah-
vuslikku omapära ja rahvuskul-
tuuri edendamist, lugedes rahvuse
aluseks igale kultuurile. See rahvuslus ei pea
aga muutuma šovinismiks, vaid rahvaste koos-
töö Rahvasteliidus — Pan-Euroopas ja
igal muul kujul olgu meie ülimaks sihiks. Sa-
muti püüame sõjavägede kaotamist Rahvaste-
liidu abil.

Meie lõppsiht.

Meie sihiks on tulevikus maksuma panna
riigikorda ja rahvaste ühiselu,
kus üksiku isiku või rühmade väljakurna-
mine teiste poolt oleks kaotatud.

Iga tööjõuline inimene peab elatama
end ainult oma töövaevast.

Meie oleme julgete, radikaalsete
ja alaliste uuenduste pooldajad eksploa-
teerimisvaba ühiskonna poole, kus valit-
seks tõsine demokraatia.

Taktika.

Asudes radikaal-demokraatlikul alusel, nõudes julgeid ja kaugele ulatavaid uuendusi, kuulume meie poliitiliselt ilmavaatelt pahempoolsesse tiiba. Tegelikus politikas eeskätt tuleb kaasa tunda neile, kes meile pahemalt poolt lähedal seisavad, ja tuleb ühiselt algatada ja toetada endi eesmärkidele vastavaid seadusi.

Eestis kuni viimase ajani kestnud parempoolsuse kõva surve, mis tegelikult kaitstud ja teostatud parempoolsete valitsuste kaudu (mõni üksik kord välja arvatud), nõuab sotsiaalse elu korraldamisel kõigi radikaalide poolt kindlat tahet kuuluda suurkodanluse vastasrinda.

Kuna radikaalsel ilmavaatel puuduvad senini väljakujunenud kihid, tuleb meil tegelikus töös pidada kinni äärmise järjekindlusega programmist. „Programm kõige pealt,” olgu meie juhtlauseks! Ainult sel teel osutame endist ilmavaatelist koondist ja kasvatame usku poolehoidvates massides meie nõudmiste reaalsusse. Selgrootu tulelelipu olupoliitika (või n. n. „riiklik” parempoolne poliitika) ei kujuta endast ülimat poliitilist tarkust, vaid ainult jõuetut järelandmist parempoolsusele! Kõige hiilgavamalt on tõendanud prantsuse radikaal-sotsialistide (mis alusel meiegi seisame) hiilgav minevik ja praegune tugevus, milliseid tagajärgi annab sirgejooneline programmist kinnipidamine ja vänkumata võitlus ülesseatud sihtide eest. Kuna Prantsusmaal on radikaalid kõige suurem partei

juba mitukümmend aastat, on Soomes, Eestis ja Saksamaal radikaalsemate parteide poolehoid järk-järgult vähenenud kuni hääbumiseni (Saksamaal) ja seda just painduva ja liig parempoolse politika tõttu. Järjekindlus programmis on radikaalsuse suurim voorus ja edu pant!

Eesti praeguse poliitilise elu seisukohast tuleb püüda kõigi pahempoolsete riiklikkude olluste ühinemist, sest vastasel korral jääb pahempoolsus, olles killustatud, kauemaks ajaks ilma tegeliku mõjuta. Seepärast olgu meie siht püüda koostööd eesti riikliste pahempoolsete vooludega, katsudes luua pahempoolset blokki ning koaleerudes tarbekorral nendega ühiste sihtide taotlemiseks. Ei tohita aga kergel käel moodustada parempoolsete või keskerakondade koalitsiooni pahempoolset tiiba! See võib tulla kõne alla ainult rahvast või riiki ähvardavatel momentidel (näit. 1. detsember) kuni olukorra lahendamiseni.

Lahkumine teiste poliitiliste ilmavaadetega.

Lahkumine kud parema poolega:

- 1) Radikaalsed ja julged reformid; riigistamise algatused.
- 2) Halastamatu võitlus korruptsiooni vastu.
- 3) Võitlus diktatuuri vastu.
- 4) Võitlus presidendi instituudi sisseseadmise vastu.
- 5) Võitlus väljakurnamise vastu.
- 6) Sihikindel väikeeraomanduse toetamine.
- 7) Majandus-demokraatia.

Lahkumine kud sotsialistidega:

- 1) Laiem eraomanduse põhimõttelik tunnistamine ja väikeeraomanduse tekitamine (ka vabrikutöölisele).
- 2) Klassivõitluse äärmuste mitte pooldamine. Mitte klassivaenu õhutamise, vaid töötavate rahvakihtide eluõiguste kaitsmine.
- 3) Rahvusliku kultuuri ja rahvusluse tunnustamine.
- 4) Võitlus pahempoolse diktatuuri vastu.

Lahkumine kud tööerakonnaga:

Tööerakond oma asutamise ja esimestel Vabariigi aastail oli täiesti radikaalse programmi ja taktikaga erakond, kuid viimased 7—8 aastat on ta püsivalt ajanud parempoolset selgrootut olupolitikat, mis rahvamasse igal järgneval valimisel temast eemale tõuganud. Äärmise sirgejoone puudus ja järelandmine paremale poolele tegelikus politikas on talle annud tuulelipu taktika ja parempoolse ilme. Lahkumine kud seisavad sellega peale muu tegelikus tööerakonna parempoolses politikas ja parempoolses taktikas.

Meie eeskava.

I. Riigikorraldus.

1) **Üldiselt:** Põhiseaduse kui raamseaduse kaitsmine ja põhiseaduse täitmise nõudmine.

2) **Seadusandlik võim:** Riigikogu liikmete arv jäägu endiseks. Riigikogu kui rahva tahte avaldaja kaitsmine. Riigikogu töö ratsionaliseerimine kodukorra muutmise kaudu. Riigikogu liikmete majanduslike suhete avaldamine avalikkusele. Maksva valimisviisi täiendamine nii, et saaks kergemini isikuvalimisele kaasa aidata.

3) **Täidesaatev võim:** Valitsusaparaat: Valitsuse stabiliseerimine praeguse põhiseaduse piirides. Valitsuse aparaadi ratsionaliseerimine majandusliku kokkuhoiu sihiga. Pidulikkude vastuvõtmiste arvu vähendamine ja lihtsustamine. Halastamata võitlus korruptsiooni vastu. Ametnikkude arusaamatu rikkus, suured sissetulekud, ülejõu elamine j.n.e. tulevad selgitada.

Välispolitika: Välispolitiliste suhete kindlustamine. Koostöö Rahvasteliiduga. Võitlus suurkapitali mõjuvõimuga Rahvasteliidus. Pan-Euroopa toetamine. Sõprus- ja toetuslepingute sõlmimisel või revideerimisel tuleb ettevaatust ja tagasihoidlikkust ülesnäidata nende riikidega, kus võimul fašistlik vool või diktatuur. Välisesinduste reorganiseerimine otstarbekohasuse ja odavuse mõttes.

Riigikaitse: Riigikaitse summade vähendamine miinimumini. Järk-järguline kaitseväge teenistusaja lühendamine ja alalise sõjaväe kaotamine Rahvasteliidu kaasabil. Kaitseliit olgu ilma ülearuste riikliste kuludeta, võimalikult kõigist seltskonna kihtidest koosnev erapooletu ja seltskondlik organisaatsioon. Kaitseseisukorra seaduse otstarbekohasuse arutusele võtmine.

O m a v a l i t s u s: Vald omavalitsuse üksusena eimesele kohale. Maavalitsused tulevad vähendada ja lihtsustada viimse võimaluseni.

4) Kohus ja politsei võim: Kohtu asjaajamise kiirustamine ja lihtsustamine. Kohus rohkem kättesaadavaks. Isiku vabadust ei või piirata ilma kohtuotsuseta üle 48 tunni. Riigikohus jäägu Tartu. Isiku süüdimõistmine momentidel, mis põhjenevad ainult politsei agentuurandmeil, ei ole lubatav. Ühtegi säärast tõendust kohtus mitte lubada, mille päritolu jääb kohtule saladuseks. Üld- ja poliitilised kuriteod tulevad viia sõjaväekohtu alt kodanlike kohtu alla. Sõjakohtu alla jääksid vaid ainult distsiplinaar ja ametalalised kuriteod.

II. Majandusprobleemid.

1) Põllumajandus. Väikemaapidamise kaitse (keskmiselt 10 ha. põllumaad). Karjapidamise igakülgne kaitse. Suurtalude arvu vähendamine. Söötismaade viibimata harimisele võtmine. Maasoovijate registreerimine. Põllumajandus-koolide ja vastavate täiendus-koolide võrk algkooli lõpetajaile. Põllumajanduslike laenude muutmine pikaajalisteks. Juurelõiked liig väikestele väikemaapidamistele.

Riiklik ostu eesõigus talude müümisel maksuma panna. Kokkuhoidlik ja metsa juuresoetav metsapoliitika. Riiklik otsekohene abi väikemaa pidajatele ja popsidele. Maade kokkuostu ja spekuleerimist takistada. Maa nende kätte, kes ise harivad — ainult teatavad õigluse seisukohast nähtud erandid väljaarvatud.

2) Tööstus. Eesti tööstuse juhtimine Eesti loomulikkude eeltingimuste piiresse. Väiketööstuse arendamine. Produtseerimise abinõude moderniseerimine ja produktiivsuse tõstmine (ratsionaliseerimine). Põllumajanduslike ja teiste kodumaa saaduste ümbertöötamine omal maal ja valmisprodukti eksporteerimine tootesprodukti asemel. Tööstuse monopoli alal tuleb tunnistada ainult riiklikku monopoli. Riiklikuks monopoliks eestkätt tööstused, mis selleks oma iseloomult sobivad, eriti aga ettevõtted, mis produtseerivad toredus- ja maitseaineid (tubakatööstus, õlletööstus). Ettevõtted, mis laiema kodanikkude ringkonna teenistuses, ei tohi olla üksikute eraettevõtjate — ei oma ega välismaalaste eksploateerida ja peavad olema samuti riigi või omavalitsuste käes, nagu seda on raudteed, post, telegraaf, telefon, põlevkivitööstus, trammiliinid jne., näiteks Narva kose ja teiste veejõudude kasutamine, kõik regulaarsed ühendusevahendid nagu omnibusliinid, jne. Ajast mahajäänud ja kurnavad ettevõtted tulevad pidada tugeva järeelvalve all ja võimalikult likvideerida. Truste ja muid selliseid kapitalistlikke koondisi tuleb eitada.

3) Kaubandus: Väliskaubanduse edendamine ja kõikide võimalustega kaasaaitamine välisurgude leidmisele. Algatus ja kaasabi kaubandusliku informatsiooni korraldamiseks. Energiline valveolek soodsate kaubalepingute sõlmimiseks, seal hulgas ka Nõukogude Venega.

Teatud aladel — liiakasu ja sahkerdamise ärahooldmiseks — riikliku kaubandus-monopoli sisseseadmine.

4) L a e v a n d u s. Laevandusele tuleb panna suurt rõhku kui kaubandust edendavale tegurile, kuid laevanduse krediteerimisel tuleb pidada silmas meie laevastiku reaalse arenemise võimalusi ja püsivat tululikust. Võimalikul korral riikliku sisevete ja rannasõidu laevaliinide sisseseadmine. Sadamad jäägu riigi kätte.

5) K a l a n d u s. Kalanduse arendamine ja kalasaadustele välisturu soetamine. Rannarahva ühistegevuse edendamine kalasaagi tulusamaks paigutamiseks, konserveerimiseks ja turule saatmiseks. Riigi ja omavalitsuste abi kalaturu korraldamiseks.

6) K ä s i t ö ö. Käsitöö ja väiketööstuse riiklik soodustamine. Otstarbekohased elu- ja töökohad käsitöölisele. Ühised käsitöökojad. Ehituslaenu või korterid käsitöölisele. Käsitöölise ühistegevuse õhutamine. Käsitöö iseisev esituskoda.

7) Ü h i s t e g e v u s. Ühistegelise kultuuri ja oskuse tõstmine. Ühistegevuse laiendamine ka igasugustele valmistuse ja tööaladele. Tööühingute ellukutsumine. Eratööstuses töölise osasaamine ettevõtte puhaskasust ja tema osanikuks muutmine. Tööliste osavõtt tööstuse juhtimisest. Ühistegevuse parteilise killunemise takistamine riigivõimu abil.

8) K r e d i i d i p o l i t i k a. Riigikassa ei tohi olla pank. Riiklikkude laenuasutuste tegevuse sfäär tuleb kindlalt piiritleda. Laenusid tuleb juhtida äärmise kokkuhoiu ja ettevaatusega ainult aladele, kus laen tulus riiklikust seisukohast. Laenu peavad olema täielikult

kindlustatud. Iga-aastased võlgade mahakirjutamised riigi rahade arvelt tulevad kaotada ja kui neid tehakse, siis teha teatavaks erinimekirjade läbi. Avaldamisel tuleb teatavaks teha ka kõik suuremad majanduslikud tehingud, laenude saajad riigi rahadest j. n. e. Pankade koondamine läbi viia.

9) Maksud, tollid ja aktsiisid. Maksusüsteemi lihtsustamine. Karmide abinõude tarvitusele võtmine kõikide ettevõtete, asutuste ja isikute tulude kindlaksmääramiseks ja võitlemine tulumaksust kõrvalepõiklemise vastu. Kaudsed maksud juhtida ainetele, mida tarvitavad jõukamad klassid. Tollide korralduses tuleb silmas pidada omamaa tööstuse kaitset, millel tulevikku ja mis elujõuline. Suurtööstuse tolli kaitset, mille elujõud välisturgudes, tuleb eitada. Vallaliste maks. Lasterikaste perekondade suurem maksusoodustus.

10) Teede ja liiklemispolitika. Maanteede võrgu arendamine ja eelistamine raudteedele edaspidises teedepolitikas. Omnibussiliinid riigi kätte. Liikumise soodustamine südalinnade ja aedlinnade vahel.

III. Sotsiaal- ja haridusprobleemid.

1) Töötavate kihtide sotsiaalkaitse: Sotsiaal-kaitset tuleb laiendada tööstustöolistelt ka kõikidele muudele tööaladele. 44-tunnilise töönädala ülemmäära maksmapanek töö produktiivsuse tõstmisega käsikäes. Kõikide palgaliste kindlustus haiguste, õnnetuste, vanaduse, invaliidsuse ja töötaoleku vastu. Kõigile palgalistele perioodiline puhkus. Põllutöö-

liste kaitse üldistel alustel vastavalt põllutöö iseäraldustele. Palga alammäärad ja ülemmäärad peavad olema kindlaksmääratud vastavate vahekohtu otsustega, mis omavad seaduse jõu. Tööstuskohtud töötülide lahendamiseks. Riik peab olema eeskujuks oma ettevõtetes tervishoiu, hariduslikul jne. aladel. Ametiühisusliku liikumise õhutamine väljaspool parteilist võitlust tööliste majanduslikkude ja sotsiaalkaitse probleemide lahendamiseks. Ametiühisuste abi sotsiaalkaitse seaduste elluviimisel. Ametiühisuste liikmete soodustamine. Ametiühisuste organiseerimine ametaliselt territoriaalsetesse üksustesse, kui see võimalik. Sotsiaalkaitse seaduste täitmise järelvalve võrku tuleb suurendada ja täiendada, kaasa tõmmates ka ametiühisuste esindajaid, et seadused ei jääks ainult paberile. Tööstusõpilaste kaitse ja õpetamine tuleb reguleerida seadusandlikul teel eriseadusega. Kollektiivlepingute maksmapanek.

2) Korteriküsimus. Ehituslaenud 2-toaliste korterite ehitamiseks. Ehitusseadus. Korteriseadus. Aedlinnad.

3) Sotsiaalne hoolitsemine. Hulgised väärnähtused hoolekandes tulevad kõrvaldada. Hoolekande asutuste juhtijateks asjatundjad isikud. Tuleb elustada erahoolekannet. Hoolekannet sõjainvaliidide eest tuleb ühtlustada ja süvendada. Ühtlustada ja kohandada mitmekesiseid ja osalt ülejõukäivaid pensione ja pension juhtida neile, kel puuduvad muud eluülespidamise võimalused või kellel selleks erilised teened. Osalt liig dekoratiivne ja deklaratsioonine hoolek. seadus kohandada tegelikule elule. Igasugune seltsk. paralleeltöö koostada. Hoolekande tegelaste ettevalmistus.

Lastekaitse eraldada ja luua suuremate linnade ning maavalitsuste juures lastekaitse eri-

harud. Erilist tähelepanu tuleb pöörda vallasemale, neid kaitstes liialdatud kallaletungide eest. Vallaslapse seisukord tuleb kindlustada. Exeption plurium kaotada. Norra seadustik valasemade kohta maksuma panna. Lapsel õigus pärida, nime valida. Riik peab rohkem äratama aukartust ema vastu. Lastekaitse alal erilist tähelepanu pöörata ärahoidvale hoolitsemisele (mängumurud, klubid, ringid, töökojad, toitlus- ja õppepunktid, suvekoloniid, lastepeod, võistlused, raamatukogud, lugemistoad, lastekodud jne.). Rahva loomulikku juurekasvu tuleb edendada tervete lasterikaste perekondade eesõigustamisega teenistuse-, korteri- ja maa saamisel jne. Rahvatervisliisi seadusi tuleb järkjärgult katsuda maksuma panna. Kõik haridusministeeriumi, sotsiaalministeeriumi ja kohtuministeeriumi korraldusel töötavad lasteasutised koondada haridusministeeriumi alla. Alaealiste kohtupidamine lihtsustada ja muuta kinniseks. Võimaldada osa võtta kohtukäigust ka lastekaitse ja pedagoogidel. Otsuste tegemisel anda kohtule suur otsuste valiku ja painduvuse võimalus. Tarvitada ohtralt tingimusi karistust ja võimaldada kohtunikul otsuste täitmise edasilükkamist.

4) H a r i d u s a l a. Ühtluskooli kaitsmine. Ü l i k o o l demokraatlikumaks. Üksikute teadus- alade populariseerimine. Andekaile kodanikele tuleb võimaldada haridus keskkoolis ja ülikoolis maksuta. Vabakuulajatele suurem ligipääs loenguile. Üliõpilastelt tuleb nõuda tööaastaid, hinnates seltskondlikku tööd. Üliõpilaste omaelu korraldamisele suuremat tähelepanu, professorite koosseisus mõjuvamaid ja kodumaad armastavaid isikuid. Eesti keel ja meel ülikoolis maksuma. K e s k k o o l i d e korraldamist tuleb jätkata ja asuda nende süvendamisele uue-

mate kasvatuslikkude nõuete kohaselt. Kõike keskkooli ei tule koondada linnadesse. Maakeskoolidesse eeskätt tuleb määrata kaalukaid ja väljapaistvaid koolijuhte. Tuleb panna rohkem rõhku kodumaa omapärasusele, ühistundele, sotsiaalküsimustele, praktilistele oskustele, tõuteravishoiule, sanitaarteadmistele, hõimutööle ja rahvastevahelisele ühistööle. Tuleb kasvatada armastust kodukoha vastu. Õpilaste isetegevusele tuleb anda suuremaid võimalusi. Keskkool peab olema rohkem ettevalmistav kool elule. Tuleb asutada kõrgem tehnikakool.

Õpilaste senist keelupoliitikat tuleb revideerida (teatri, kino, pidude jne. keeld) ja rakendada neid seda enam positiivsele isetegevusele. Õpilaste kehalisele kasvatussele enam rõhku panna.

Algkool peab jääma ühtluskooli esimeseks astmeks. Õpilasi tuleb kasvatada lihtsusele, ligemisearmastusele, kokkuhoiule, tööarmastusele, ümbruskonna sotsiaalpahede vastu võitlusele. Vaeste laste varustamine õppevahendite ja varustusega. Õpetajate ettevalmistust kohandada meie riiklikule omapärale (põllumajandus, küla). Koolinõunikkude instituut tuleb reformeerida ja koolilt liigne ametlikkuse ilme kaotada.

Koolimajad tulevad viimase võimaluseni kasutada üldsuse huvides, milleks neid tuleb ehitada nii, et nad kõlbaksid ulualust andma vabahariduslikule tegevusele ja noorsootööle. Oskus- ja täienduskoolide võrku tuleb laiendada ja igasugu kutsehariduse saamist kergendada, luues eritüübilised kutse- ja oskuskoolid. Tuleb võimaldada täiskasvanute süstemaatilist edasiharimist kõigis kooli astmes. Konservatooriumite juures tuleb arendada rahvuslik-populaarmuusikat. V a b a h a -

ridustööle tuleb osutada suuremat tähelepanu. Rahvaülikoolide võrku tuleb arendada. Lõbustusmaks tuleb kohalikkudele hariduslike organisatsioonidele kultuuriliste esinemiste ja pidude pealt kaotada. Tuleb toetada vastavaid noorsoo omaettevõtteid väljaspool kooli (klubid, ringid, noorsoo organisatsioonid), kui need ei tegutse aktiivse politika mõjukonnas. Linnades tuleb juhtida vabaharidustööd ka kehvema kihi (tööliste) ettevõtetele (teatrid, kursused, rahvaülikoolid, õhtukoolid jne.). Kultuurkapitali tuleb reformeerida. Tema juhtimisest kõrvaldada poliitilised mõjud. Kapitali suurendamiseks tuleb leida sissetulekuid ja kapitali juhatuses kohte anda ka haridus- ja noorsookoondistele.

IV. Mitmesugused ülesanded.

1) Usk ja kirik. Usk on kodaniku erasi. Vabade usuühingute vaba enesemääramise õigus.

2) Naisküsimus. Naine vabastada mehe eestkostmise alt.
